

SALVAR SALVÀ

Carles Cabrera,
doctor en filologia catalana

Maria Antònia Salvà va néixer a Palma —i no pas a Lluçmajor, com ha dit algun estudiós— l'any 1869. Ho feia just enfront de la casa on, en el segle XVIII, havia nascut un altre nom il·lustre de les lletres mallorquines, Josep de Togores i Sanglada, el comte d'Aiamans. La seva infantesa plàcida transcorregué entre Lluçmajor i Ciutat. Finalitzà la seva dilatada existència a la possessió de s'Allapassa, a la marina de Lluçmajor, l'any 1958. Era la filla petita de Francesc Salvà, misser i propietari rural, conreador de poesia en castellà, amic de Costa i lector de Verdguer. Salvà tingué l'autor de Pollença com a mentor i era capaç de recitar *Canigó* de memòria! En aquest mestratge, cal afegir-hi l'amistat amb Josep Carner —que se sentia un mallorquí de Catalunya—, i abans la de Miquel Ferrà, que li presentà Carner. Amb tots dos, s'hi cartejà sovint. De Salvà amb Ferrà, se'n conserva una correspondència copiosa mantinguda al llarg de quatre dècades i considerada d'excel·lent interès per a la biografia humana i literària d'ambdós.¹ Però cal tenir en compte que, en general, el seu extensíssim epistolari ha estat publicat només molt parcialment.

El 1907 va fer amb Costa i altres intel·lectuals illencs un viatge en què visitaren Atenes, Constantinoble, Patmos, Rodes, Xipre, Beirut, Haifa, Terra Santa, el Caire i Roma. Es reflectiria als versos del cicle *Camí d'Orient*, inclosos en els seus dos primers poemaris publicats. Fou Costa qui recomanà la publicació de la seva primera composició, *Orfanesa* (1893), dins la revista *La Tradició Catalana*, que suposà l'inici d'una intensa col·laboració amb revistes mallorquines i del Principat com *Catalunya*, *Migjorn*, *Almanac de les Lletres*, *La Nova Revista* o *La Nostra Terra*. S'endugué la Palma d'Or als Jocs Florals de Barcelona del 1897 i una distinció en el Certamen de Fires i Festes de Palma

Foto: Arxiu Serra d'Or

arran de *L'estiu* i *Joc de nins* l'any 1903. El 1904 li foren premiats als Jocs Florals de Palma els poemes *Del Pla* i *Primavera* i l'any 1910 hi obtingué l'Englantina d'or amb *L'aigüera*, *Casa pagesa* i *Flabiol de pastor*, i *Les cançons de sor Tomasseta* la Viola d'or als Jocs Florals del Círcol Catòlic de Badalona el 1916.

El tema que predomina dins la seva obra és la naturalesa i la influència de la literatura popular

L'any 1910 veu la llum a Palma el seu primer poemari, *Poesies*, prologat per Costa. Carner s'oferí a fer el preàmbul al seu segon volum de poemes: *Espigues en flor* (1926). La crítica saludaria anys a venir amb molts bons ulls l'aparició d'*El retorn* (1934), que és l'altre gran llibre de la poetessa. Dotze anys més tard, perquè fins al 1944 no foren autoritzades per la censura les obres en ca-

talà, Salvà lliurà el manuscrit que passà a la història de la literatura sota el nom de *Llepolies i joguines*. El següent *Cel d'horabaixa* (1948) i el darrer aplec de versos: *Lluneta de pagès* (1952). A part, disposam de les memòries biogràfiques *Entre el record i l'enyorança* (1955). Pòstumament aparegué el *Viatge a Orient* (1907), un interessant relat d'aquell itinerari a què al·ludíem més amunt.²

La seva excel·lent tasca com a traductora restà plasmada en la versió que enllestí de *Mireia* (1917) de Mistral per una comanda de l'Institut d'Estudis Catalans. D'aquest autor, també traduí *Les illes d'or* (1910) i *Poesies* (1928). D'altra banda, destaca també la traducció que va dur a terme d'*Els promesos* (1923-1924) d'Alessandro Manzoni reeditat, anys a venir, amb una qüestionada revisió de Francesc Vallverdú³. Assenyalar, finalment, *Les geòrgiques cristianes* de Francis Jammes (1918), *Dins les ruïnes d'Empúries* (1918) d'Andrée Bruguère de Gorgot i *Poemes de Santa Teresa de l'infant Jesús* (1945). Deixà inèdites altres versions de Petrarca, Manzoni i Pascoli.

1 GAYÀ SITJAR, Miquel. *Epistolari de Miquel Ferrà a Maria Antònia Salvà*. Palma: Editorial Moll (Els Treballs i els Dies, 42), 1998, 336 pp., i del mateix autor, *Epistolari de Maria Antònia Salvà a Miquel Ferrà*. Palma: Editorial Moll (Els Treballs i els Dies, 43), 2006, 456 pp.

2 SALVÀ, Maria Antònia. *Viatge a Orient*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Biblioteca Marian Aguiló, 25), 1998, 121 pp.

3 MANZONI, Alessandro. *Els promesos*. Traducció de Maria Antònia Salvà, revisada per Francesc Vallverdú. Barcelona: Edicions 62 (Les Millors Obres de la Literatura Universal, 3), 1981, 528 pp.

El tema que predomina dins la seva obra és la naturalesa i la influència de la literatura popular. De vegades, Salvà gira l'esguard cap enrere i retorna a la infantesa en composicions com *El pi ver*. A dona Maria Antònia no se li coneixen afers sentimentals, de manera que la seva poesia expressa les petites vivències d'una senyoreta de la fi del segle XIX, sensible i sense biografia aparent que mena la pacífica existència d'una terratinent bondadosa i lletraferida. A part d'*El pi ver*, comptam amb *D'un cactus* o *Poema de l'Allapassa* entre les seves composicions més celebrades. Josep Maria Llopart defensà que no podia ser casualitat que la més alta figura de l'Escola Mallorquina hagi estat una dona⁴.

A l'hora d'inserir-la dins el *mainstream* de la literatura catalana, a Salvà se la ubica dins el corrent de l'Escola Mallorquina. En sentit ampli, podríem parlar d'Escola Mallorquina des de les veus romàntiques que Sanchis Guarner aplegà a l'antologia d'*Els poetes romàntics de Mallorca* (Marià Aguiló, Tomàs Forteza, Jeroni Rosselló, Mateu Obrador...) fins a la generació dels poetes de la Guerra (com ara Miquel Dolç —tot excloent-ne Rosselló-Pòrcel). En sentit estricte, emperò, s'acostumen a distingir dues tendències: la que, bo i desentenent-se de la lírica romàntica, considera Costa i Llobera i Joan Alcover com a mestres de l'Escola i la redueix a dues úniques generacions, i la minoritària dels qui parlen de tres generacions i reserven la primera per a Costa i Alcover. Després dels mestres, la segona generació vindria constituïda per Maria Antònia Salvà, Miquel Ferrà i Llorenç Riber, i quant a la tercera, retinguem els noms de Joan Pons i Marquès, Guillem Colom i Miquel Forteza. Val a dir, d'altra banda, que les més modernes prescindirien ras i curt de l'etiqueta Escola Mallorquina i ho recol·locarien tot dins el magma noucentista comú.

Parlar d'Escola Mallorquina no fa cap sentit fora de l'illa i, mentre aquí s'esdevenia, al Principat triomfava el Modernisme en temps de Costa i Alcover, i el Noucentisme durant l'època de les dues generacions dels lírics de l'Escola estricta. La data d'inici del Noucentisme se situa l'any

1911, però el 1906 es considera clau amb l'aparició de clàssics com *Horacianes* de Costa o *Els fruits saborosos* de Carner. També s'hi funda la revista *Migjorn*, òrgan d'expressió d'aquesta primera —o segona— generació de l'Escola i en què també participaren els tres grans poetes noucentistes catalans (Carner, Guerau de Liost i Josep Maria López-Picó) i que va ser fundada i dirigida per un aleshores jove Miquel Ferrà. També la dirigí Llorenç Riber. El rol que exerciria *Migjorn* (1906-1907) el reemplaçaria durant l'aparició de la segona —o tercera— generació la revista *La Nostra Terra* (1928-1936)⁵. Del tercer número ençà, el seu director fou Antoni Salvà, soci de l'Associació per la Cultura de Mallorca, participant en l'elaboració del Projecte d'Autonomia per a Mallorca i Eivissa, signant de la *Resposta al Missatge dels Catalans* i germà de la nostra escriptora.

Catòlica convençuda, s'espantà de la reacció antireligiosa durant la República i acollí amb entusiasme l'alçament militar, tot i lamentar-se de la persecució de la llengua

El 1918, dona Maria Antònia rebé un homenatge de Nostra Parla a l'hotel Victòria de Palma en un acte presidit per Joan Alcover i el setmanari nacionalista *La Veu de Mallorca*, que li dedicà un número especial amb composicions de Guerau de Liost, Sagarra, Català, Gaziol, Costa, Alomar o Riber. Fou proclamada filla il·lustre de l'Ajuntament de Lluçmajor, tot i que en rebutjà el nomenament. Al cap de dos anys del seu decés, el 1960 hi tornaria a ser proclamada i l'Ajuntament li dedicaria el monument de S'Espigolera. També és filla il·lustre de Ciutat del 1962 ençà.

Catòlica convençuda, s'espantà de la reacció antireligiosa durant la República i

Foto: Arxiu Serra d'Or

acollí amb entusiasme l'alçament militar, tot i lamentar-se de la persecució de la llengua. Ella, que també havia signat la *Resposta*, mirava d'explicar-la com una mena de càstig col·lectiu envers els catalanoparlants. I fins i tot escriví un controvertit poema, *El meu Copeo*, que és un crit d'encoratjament al General de l'Espanya una, ço és, Franco; però és una breu composició de to humorístic i ús familiar⁶.

No m'hauria entretingut a afegir aquest darrer paràgraf —i de títol, per ventura, n'hauria triat un altre— si no fos perquè els primers dies d'enguany vaig veure un reportatge al Telenotícies de TV3 en què hom posava l'accent sobre un arbre que no ens hauria d'impedir veure el bosc d'una de les aportacions més cabdals de les lletres mallorquines al gruix de la literatura catalana. El suport enfervorit de Salvà al règim franquista és una condició que necessàriament hem d'enquadrar en una època de què tampoc resulten exclusos altres noms il·lustres com Llorenç Riber o, a l'altra banda de la mar, el felanitxer Joan Estelrich o Josep Pla —i, almanco els mallorquins, tampoc gaudien de gaire alternativa més. O caixa o faixa. O servir al Règim o morir en l'intent. I és, en darrer extrem, en llur obra en el que ens hauríem de centrar a valorar i estudiar. ■

4 LLOMPART, Josep Maria. *La literatura moderna a les Balears*. Palma: Editorial Moll (Els Treballs i els Dies, 2), 1964, 243 pp., p. 134.

5 *La Nostra Terra 1928-1936* (edició facsímil). 5 volums. Pollença: El Gall Editor, 2009.

6 MASSOT I MUNTANER, Josep. *Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra (1930-1950)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Biblioteca Serra d'Or, 14), 1978, 289 pp., p. 160, i del mateix autor, editorial i col·lecció, *Els intel·lectuals mallorquins davant el franquisme*, 1992, 345 pp., p. 41.